

ΙΩΑΝΝΗΣ Θ. ΜΠΑΚΑΣ

Αναπληρωτής Καθηγητής στο ΑΠΘ

ΜΕΟΜΑΡΤΥΡΙΚΕΣ ΠΑΡΟΥΣΙΕΣ ΣΤΟ ΟΡΟΣ ΒΕΡΤΙΣΚΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 18^ο ΑΙΩΝΑ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΟ ΒΙΣΑΛΤΙΝΟ ΑΓΙΟΛΟΓΙΟ

Η οροσειρά του Βερτίσκου, φυσικό σύνορο σήμερα μεταξύ των νομών Θεσσαλονίκης και Σερρών, έως το 1922, αποτελούσε μια χριστιανική νησίδα ανάμεσα σε πολυπληθείς μουσουλμανικούς πληθυσμούς, αλλά και μια γεωγραφική νησίδα μεταξύ των πολλών λιμνών, αποξηραμένων σήμερα, στα νοτιοδυτικά, όπως της Βόλβης, της Λάντζας, του Μαυρόβου και της τότε μεγάλης λίμνης του Αχινού στα νοτιοανατολικά.

Οι περισσότεροι οικισμοί του βουνού αυτού έχουν μακροαίωνη ιστορία που φτάνει στην αρχαιότητα και το βασίλειο των Βισαλτών, πόλεις που βρίσκονταν σχεδόν ακριβώς στις ίδιες σχεδόν θέσεις με τα σημερινά χωριά. Από τον 15^ο αιώνα από τους οικισμούς του χώρου ξεχωρίζουν η Νιγρίτα, ο Σοχός, η Σύρπα (σημερινή συνοικία της Νιγρίτας), η Τσερπίστα (σημερινή Τερπνή), η Βυσώκα (σημερινή Όσσα) και η Μπέροβα (σημερινός Βερτίσκος)¹.

Η επικοινωνία των παραπάνω οικισμών, λόγω των σημαντικών εμπορικών δρόμων που υπήρχαν σε ολόκληρη την οθωμανική περίοδο και των μετακινήσεων των κατοίκων αλλά και βλάχων, ηπειρωτών, ολυπιών (Λιτοχωρινών, Κρανωτών) και άλλων, δημιούργησε στην περιοχή μια κοινή πολιτιστική και θρησκευτική παράδοση που ενισχύθηκε και από την παρουσία μοναχών που διακονούσαν στα πολλά αγιορείτικα μετόχια που υπήρχαν στην κοιλάδα του Στρυμόνα. Σε ένα από αυτά, στη Νιγρίτα, βρισκόταν πιθανότατα και η θαυματουργή εικόνα της Παναγίας της Ελεούσας ή Γερόντισσας της Μονής Φιλοθέου του Αγίου Όρους².

1 Βλ. σχετικά στον Α. Stojanovski, *Turski Documenti za Istorijata na Makedonoskiot Narod, Opsiren popisen defter od XV vek*, t. 4, Skopja 1978, ο οποίος δημοσίευσε το οθωμανικό φορολογικό κατάστιχο *Tahrir Defteri 3* (ΤΤ3).

2 Γ. Σμιρνάκης, *Το Άγιον Όρος*, Καρυές ²1988, σ. 584. Μαρτυρία παρου-

Από τις διαδρομές που ακολουθούσαν μοναχοί που μετέφεραν ιερά λείψανα για αγιασμό και προσκύνημα και το Τίμιο Ξύλο από το Άγιο Όρος προς τις Σέρρες³, ανατολικά και βόρεια έως τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία και τη Ρωσία, γνωρίζουμε ότι αυτές συνήθως –οι μαρτυρίες που έχουμε είναι των μέσων του 19^{ου} αιώνα και κυρίως από το 1840 έως το 1875– ακολουθούσαν συνήθως το δρόμο που οδηγούσε στη Νιγρίτα μέσω Κερδυλίων ή μέσω του Σοχού και της οροσειράς του Βερτίσκου, όπου βρίσκονται τα χωριά Μπέροβα και Βυσώκα. Έτσι, από προφορική παράδοση γνωρίζουμε ότι η Κάρα του Αγίου Διονυσίου του εν Ολύμπω, τον οποίο ευλαβείται ολόκληρη η περιοχή μας και ιδιαίτερα η Νιγρίτα, έφτασε σε αυτήν, το καλοκαίρι του 1890, στην τελευταία της διαδρομή πριν κλαπεί, αφού πρώτα διήλθε από χωριά του Βερτίσκου όπως η Μπέροβα, η Βυσώκα και ο Σοχός ακολουθώντας την τότε εμπορική, αλλά και επικίνδυνη λόγω των ληστών, διαδρομή Θεσσαλονίκης Σερρών μέσω Σοχού και Νιγρίτας.

Η έντονη θρησκευτική παράδοση του τόπου, όπως ήταν φυσικό, αποτυπώθηκε στη ζωή και στις συνειδήσεις των ανθρώπων και εκφράστηκε μέσα από τη θυσιαστική τους διάθεση. Ο Απόστολος Βακαλόπουλος μας διασώζει μια πολύ σημαντική πληροφορία. Δίπλα σχεδόν στο χώρο όπου κτίστηκε κατά τον 20^ο αιώνα η εγκαταλελειμμένη σήμερα Νέα Σεβάστεια υπήρχε, έως το 1924, ένα μεγάλο χωριό, το Φλαμούρι (Χλαμούρι)⁴. Το 1910 είχε 1.471 κατοίκους σύμφωνα

σίαις φιλοθεϊτών μοναχών στη Σύρρα οι οποίοι ασκούσαν μάλιστα και το έργο του παιδαγωγού στο χωριό έχουμε από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα (Αν. Ρίζου, «Χειρόγραφα του ιερού ναού Αγίου Γεωργίου Νιγρίτας. Η χειρόγραφη Ακολουθία του Αγίου Μοδέστου και η σημασία της στην ιστορία της περιοχής», *Σίρις* 6 (Σέρρες, 2002) 190, 191 και Ι. Μπάκας, «Ο ιεροδιάκονος Ιγνάτιος ο Κεμίζος ή Επιδαύριος. Ένας κληρικός λόγιος στις Σέρρες και τη Νιγρίτα του 18^{ου} αιώνα», *Σίρις* 6 (Σέρρες, 2002) 179–186).

3 Π. Γουναρίδης, «Αρχείο της Ιεράς Μονής Ξηροποτάμου. Επιτομές μεταβυζαντινών εγγράφων», *Αθωνικά Σύμμεικτα* 3 (Αθήνα 1993) 78, 112 και Γ. Σμυρνάκης, *Το Άγιο Όρος*, Καρυές ²1988, σ. 547.

4 Σύμφωνα με οθωμανικά φορολογικά κατάστιχα του 1771, το Φλαμούρι αναφέρεται ως τσιφλίκι με χριστιανούς κατοίκους, οι οποίοι απέδιδαν ετήσιο φόρο 2.900 άσπρων. Συνεπώς, ο εξισλαμισμός των κατοίκων του Φλαμουριού σημειώθηκε μετά το 1771. Σύμφωνα με ένα αρκετά μεταγενέστερο κατάστιχο του 1861–1862, το Φλαμούρι ήταν κεφαλοχώρι με 325 μουσουλμανικά σπίτια (βλέπε Β. Δημητριάδης, «Φορολογικές κατηγορίες των χωριών της Θεσσαλονίκης κατά την Τουρκοκρατία», *Μακεδони-*

με τη στατιστική του Χαλκιόπουλου⁵. Στο χωριό αυτό είχαν εγκατασταθεί πολλοί ηπειρώτες και βλάχοι κατά τις μετακινήσεις τους, όπως εγκαταστάθηκαν και σε όλα σχεδόν τα χωριά της περιοχής⁶. Το Φλαμούρι εξισλαμίσθηκε συνολικά κατά τα τέλη του 18^{ου} αιώνα και σύμφωνα με το Βακαλόπουλο δίνοντας ταυτόχρονα πλήθος μαρτύρων, οι οποίοι αρνήθηκαν τον εξισλαμισμό. Ο Βακαλόπουλος δεν μας πληροφορεί για την πηγή από την οποία άντλησε την παραπάνω πληροφορία, αλλά στην περιοχή μεταξύ Σοχού και Νιγρίτας, πάνω στην οροσειρά του Βερτίσκου, υπάρχει το τοπωνύμιο Kanlidere που σημαίνει «αιματόρεμα» και πιθανόν να έχει σχέση με την ιστορία του εξισλαμισμού του κοντινού σε αυτό Φλαμουρίου.

Το Φλαμούρι όμως δεν ήταν το μοναδικό χωριό που εξισλαμίστηκε στον Βερτίσκο. Στα ανατολικά της Μπέροβας, όπως σημειώνει ο Παντελής Στουγιαννίδης⁷ υπήρχε ένα μικρό χωριού, το Λιάλοβο. Ο Στουγιαννίδης αναφέρει ότι οι Λιαλιοβαλήδες ήταν περιφρονημένοι από τους κατοίκους της γύρω περιοχής και το στηρίζει αυτό στη ντόπια παράδοση που θέλει το επίθετο «Λιαλιόβαλης» να είναι ακόμη και σήμερα υποτιμητικό. Οι κάτοικοι του Λιαλόβου αφού εξισλαμίστηκαν εγκατέλειψαν την περιοχή του Βερτίσκου

κά 1980, σ. 426, 443). Σύμφωνα με πληροφορίες, έως το 1922, υπήρχαν γέροντες που γνώριζαν το βλάχικο γλωσσικό ιδίωμα και διατηρούσαν την ανάμνηση ότι το χωριό αυτό ήταν ένα μεγάλο βλαχοχώρι, το οποίο εξισλαμίσθηκε βίαια και σταδιακά γλωσσικά εκτουρκίστηκε (Σ. Λιάκος, «Η καταγωγή των Βλάχων ή Αρμάνιων», *Μικροερωπαϊκές - Βαλκανικές Μελέτες* 2 (Θεσσαλονίκη 1965) λα). Κατά τον Ελβιγιά Τσελεμπή εντοπίζεται παρουσία βλαχόφωνου πληθυσμού στις περιοχές του Λαγκαδά και του Σοχού ήδη από τις αρχές του 17^{ου} αιώνα ενώ κατά δε τον Σέρβο εθνολόγο Cvijic η αστική τάξη της Νιγρίτας περιλάμβανε κυρίως Μοσχοπολίτες, Συπιακιώτες και άλλους Βλάχους, πολλοί εκ των οποίων στη συνέχεια εγκαταστάθηκαν στις Σέρρες (βλέπε Κ. Πανοπούλου, «Ήταν δύσκολα εκείνα τα χρόνια...». Προφορικές μαρτυρίες βλαχοφώνων από την ομηρία του στο Ποζάρεβατς της Σερβίας», Πρακτικά Β' Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου: *Οι Σέρρες και η περιοχή τους από την οθωμανική κατάκτηση μέχρι τη σύγχρονη εποχή*, τ. 1, Σέρρες 2013, σ. 65 σημ. 18.

5 Αθ. Χαλκιόπουλος, *Μακεδονία. Βιλαέτια Θεσσαλονίκης-Μοναστηρίου*, Εν Αθήναις 1910, σ. 15.

6 Σ. Λιάκος, «Η καταγωγή των Βλάχων ή Αρμάνιων», *Μικροερωπαϊκές - Βαλκανικές Μελέτες* 2 (Θεσσαλονίκη 1965) λα.

7 Παντ. Στουγιαννίδης, *Οι νερομάνες του χωριού*, Βερτίσκο 2006, σ. 81.

και μετεγκαταστάθηκαν σε περιοχή της Δυτικής Ροδόπης⁸. Σημαντική επίσης είναι η αναφορά του Δημητρίου Δαμάνη στην ιστορία της Νιγρίτας, που δημοσιεύτηκε στο *Μακεδονικό Ημερολόγιο* του 1911, ότι τη Νιγρίτα εποίκησαν πληθυσμοί προερχόμενοι από διάφορα μέρη ανάμεσά τους από την Όσσα, τη Μπέροβα και το Λιάλοβο, χωριά του Βερτίσκου, χωρίς όμως άλλη μαρτυρία. Συγκρίνοντας τις πληροφορίες για τον εποίκισμό της Νιγρίτας μπορούμε να υποθέσουμε ότι, πληθυσμοί από το Φλαμούρι και το Λιάλοβο, που αντιστάθηκαν στον εξισλαμισμό μετακινήθηκαν ανατολικά στην πιο ασφαλή Νιγρίτα, όπου μάλιστα δεν κατοικούσε μουσουλμανικός πληθυσμός παρότι ήταν έδρα της τοπικής διοίκησης (ναχιγιέ)⁹.

Μέσα σε αυτό το γεωγραφικό και πολιτιστικό περιβάλλον γαλουχήθηκε και η αγία Κυράννα η τιμή της οποίας δημιούργησε έναν ακόμη ισχυρό σύνδεσμο μεταξύ των κατοίκων της περιοχής¹⁰. Η νεομάρτυς Κυράννα τιμήθηκε, ως τοπική αγία, σχεδόν αμέσως μετά το μαρτύριό της. Η αναγνώρισή της άρχισε σχεδόν από τα πρώτα χρόνια, μετά το μαρτύριό της και η τιμή της κατείχε σημαντική θέση στη ζωή, όχι μόνο των κατοίκων της Βυσώκας, αλλά και της ευρύτερης περιοχής και όπου αλλού εγκαταστάθηκαν ή δραστηριοποιούνταν επαγγελματικά Βυσωναλήδες, όπως στη Νιγρίτα¹¹.

Η Νιγρίτα σήμερα διαθέτει δύο παλαιές εικόνες της αγίας που αγιογραφήθηκαν εκατό σχεδόν χρόνια από το θάνατό της, αλλά σύμφωνα με μαρτυρίες του ιστορικού Αστερίου Θηλυκού πιθανότατα υπήρχαν περισσότερες. Η γιορτή της αγίας ακολουθούσε την τοπική παράδοση της Βυσώκας. Ολόκληρη η περιοχή τιμούσε τη μνήμη της στις 8 Ιανουαρίου και όχι στις 28 Φεβρουαρίου, ημέρα κατά την οποία η αγία μαρτύρησε στη Θεσσαλονίκη¹². Μάλιστα, η

8 Για το Λιάλοβο στη Ροδόπη βλέπε Ι. Μπάκας, «Λιάλοβο Νευροκοπίου. Μια περίπτωση ελληνόφωνου μουσουλμανικού χωριού στο Σαντζάκι των Σερρών και η σκέψη ίδρυσης ελληνικού σχολείου σ' αυτό», *Σερραϊκά Χρονικά* 14 (2002) 103-108.

9 Δ. Δαμάνης, «Νιγρίτα-Σύρπα», *Μακεδονικό Ημερολόγιο* (Αθήνα 1911) 125.

10 Νικόδημος Αγιορείτης, *Νέον Μαρτυρολόγιον*, Αθήναι 1967, σ. 133-135.

11 Απ. Γλαβίνας, «Μια φορητή εικόνα της Αγίας Κυράννας του Σιατιστινού ζωγράφου Χριστοδούλου (21 Ιουλίου 1870)», *Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου «Η Δυτική Μακεδονία κατά τους χρόνους της τουρκικής κυριαρχίας με έμφαση στους Δυτικομακεδόνες απόδημους στις Βαλκανικές χώρες (15^{ος} αιώνας έως το 1912)*, Σιάτιστα 2003, σ. 318, 325.

12 Αστ. Θηλυκός, «Ο θρησκευτικός βίος επί τουρκοκρατίας. Η Αγία Κυ-

γορτή της αγίας αποτελούσε ημέρα εορτής και αργίας. Οι νοικοκυρές φρόντιζαν τα σπίτια τους περιμένοντας μετά τον εκκλησιασμό την επίσκεψη των συγγενών τους, που αυτή την ημέρα συνήθιζαν να κάνουν επισκέψεις και να ευχηθούν για τη νέα χρονιά. Πιθανότατα μάλιστα η εορτή της νεομάρτυρος τη μεθεπομένη των Θεοφανείων (8 Ιανουαρίου) ακολουθούσε το πρότυπο του πρωτομάρτυρος τα Χριστούγεννα. Όπως την τρίτη μέρα των Χριστουγέννων τιμόταν ο πρωτομάρτυρας Στέφανος και ακουγόταν το μαρτύριό του κατά την ανάγνωση των Πράξεων των Αποστόλων, έτσι και την τρίτη ημέρα των Θεοφανείων εορταζόταν η νεομάρτυς Κυράννα και διαβαζόταν το συναξάρι της. Τα συναξάρια των νεομαρτύρων σκιαγραφούν την ιστορία ανθρώπων οι οποίοι ζούσαν, έως τότε, μέσα στην καθημερινότητά τους, ώσπου μια σημαντική στιγμή της ζωής τους τους καθιστούσε ήρωες. Κατά την Β. Παπαγεωργίου: *οι νεομάρτυρες, όντας και οι ίδιοι μέλη της παραδοσιακής κοινωνίας, παιδιά του τόπου τους και της εποχής τους, γεννιούνται, μεγαλώνουν και διαμορφώνονται από μια συγκεκριμένη τοπική κοινωνία, στην οποία όμως μετά τον ένδοξο μαρτυρικό τους θάνατο, «επιστρέφουν» ως ήρωες για να την ενισχύσουν*¹³. Το γεγονός αυτό οδηγεί στην τόνωση της αυτοσυνειδησίας των τοπικών κοινωνιών, και στη διαμόρφωση του ιδιαίτερου χαρακτήρα τους σε σχέση με άλλες τοπικές κοινωνίες, διαμορφώνοντας την ταυτότητά τους στον χώρο και τον χρόνο¹⁴.

Μια ακόμη περίπτωση νεομάρτυρα καταγράφεται μέσα σε ένα τοπικό δημοτικό τραγούδι που τραγουδιόταν στην ευρύτερη περιοχή της Νιγρίτας με τον τίτλο «Ο Μαυρουδής». Ο Νάταλι Πέτροβιτς χαρακτηρίζει το τραγούδι ως Σερραϊκή μπαλάντα και το δημοσιεύει το 1957 σε άρθρο του για τους εξισλαμισμούς στην περιοχή των Σερρών¹⁵. Απαντώντας στον Πέτροβιτς, το 1959, ο Νιγριτινός ιστοριοδίφης Αστέριος Θηλυκός¹⁶ αναφέρει το τραγούδι ως τοπικό και πολύ διαδεδομένο στη Νιγρίτα, τουλάχιστον έως το

ράννα», *Μακεδονικόν Ημερολόγιον* 1967, σ. 348.

13 Βασ. Παπαγεωργίου, *Τοπικές λατρείες αγίων στην περιοχή της Θεσσαλονίκης. Η περίπτωση των νεομαρτύρων. Εθνογραφική-ανθρωπολογική προσέγγιση*, μεταπτυχιακή εργασία, Θεσσαλονίκη 2014, σ. 40.

14 Ο.π.

15 Ν. Πέτροβιτς, «Εξισλαμισμοί», *Σερραϊκά Χρονικά* 2 (Αθήναι 1957) 170.

16 Αστ. Θηλυκός, «Το τραγούδι «Ο Μαυρουδής»», *Σερραϊκά Χρονικά* 3 (Αθήναι 1959) 289-290.

1912. Τραγουδιόταν σε κάθε γάμο, χαρά ή διασκέδαση.

Το τραγούδι του Μαυρουδή διασώζεται σήμερα σε έξι παραλλαγές. Δύο από τη Θράκη, αρκετά σύντομες και με διαφορές με ταξύ τους, μια πιο ανεπτυγμένη στις Σέρρες, μία πιο εκτενή στη Νιγρίτα και δύο εκτενέστερες στη γειτονική Τερπνή.

Η παραλαγή της Τερπνής έχει ως εξής διατηρώντας το ντόπιο ιδίωμα:

*Κάτω στην Ανατολή¹⁷ Μαυρουδής πουλεί κρασί
 Όλ(οι) οι Τούρκοι του 'πιναν μια παρά δεν έδουναν
 Θύμουσι κι ου Μαυρουδής τ'ς έβρισι την πίστη τ(ου)ς.
 Πιάσι τονν τονν κιαρατά ρίξι τονν μες τη φουτιά
 Έτριξαν τονν άρπαξαν κίντσαν κι τονν πάιναν.
 Κει που τονν ιτοίμαζαν όλνοι τονν ανέγκαζαν
 Γένου Τούρκους, Μαυρουδή, να χαρείς τα νιάτα σ(ου).
 Σταθείτε μπρε σκυλότουρκοι, ως να έρτ(ει) η μάννα μ(ου).
 Να κι η μάνα τ πό ρχιτι κλαίουντας θρηνίζουντας
 κλαίουντας θρηνίζουντας τα μαλλιά τραβίζουντας
 Τι μι λες μπρε μάννα μ(ου) Τι μι λες κι συ να γέν(ει);
 Θέλ(ει)ς Τούρκους να γραφτώ για μες τη φωτιά να μπω;
 Κάλλιου Τούρκους να γραφτείς πάρα στη φουτιά να μπεις.
 Σταθείτι, μπρε σκυλότουρκοι ως να έρτ(ει) κι αδιρφί μ(ου).
 Να κι η αδιρφή τ πό ρχιτι κλαίουντας θρηνίζουντας
 κλαίουντας θρηνίζουντας τα μαλλιά τραβίζουντας
 Τι μι λες μπρε αδιρφί μ(ου), τι μι λες κι συ να γέν(ει);
 Θέλ(ει)ς Τούρκους να γραφτώ για μες τη φωτιά να μπω;
 Κάλλιου Τούρκους να γραφτείς πάρα στη φουτιά να μπεις.
 Σταθείτι, μπρε σκυλότουρκοι ως να έρτ(ει) κι αγάπη μ(ου).
 Να κι αγάπη πο' ρχητι κλαίουντας θρηνίζουντας
 κλαίουντας θρηνίζουντας τα μαλλιά τραβίζοντας
 Τι μι λες αγάπη μ(ου), τι μι λες κι συ να γέν(ει);
 Θέλ(ει)ς Τούρκους να γραφτώ για μες στη φωτιά να μπω;
 Κάλλιο στη φουτιά να μπεις πάρα Τούρκους να γραφτείς.
 Απ' τα χέρια πιάσκαν στη φουτιά αμπίδιξαν.
 Σα λαμπάδις έκιγαν σα θυμνιάμα μύριζαν.
 Πιριστέργια έγιναν στα Ουράνια πέταξαν*

Το τραγούδι, όπως γίνεται αντιληπτό, περιγράφει τη θυσία

17 Από τη συλλογή του Γιώργου Αγγελιοπλάστη, 40 τραγούδια της πόλης των Σερρών, Σέρρες 1994.

ενός πωλητή κρασιού, του Μαυρουδή, ο οποίος είναι το κεντρικό πρόσωπο και ο ήρωας του τραγουδιού. Σύμφωνα με τον Κωνσταντίνο Σιαμάκη, σε σχετικό άρθρο του με τίτλο «Η Τερπνή και το δημοτικό τραγούδι του Μαυρουδή», ο πρωταγωνιστής του τραγουδιού είναι πρόσωπο θρυλικό και ακαθόριστο, γεγονός που προκαλείται από την πιθανή σύγχυση και συμπίληση, όπως αναφέρει, μεταξύ δύο προσώπων που μαρτύρησαν σε διαφορετικούς τόπους και χρόνους. Ο Σιαμάκης θεωρώντας το «Μαυρουδής» ως επίθετο και όχι ως κύριο όνομα, μεταφέρει το θέμα στη σύγχυση που προκλήθηκε από το Νικόδημο τον Αγιορείτη μεταξύ των δύο νεομαρτύρων με το όνομα Μιχαήλ, του Μαυροειδή από την Αδριανούπολη και του αντίστοιχου εκ Γρανίτσης των Αγράφων¹⁸.

Ο εκ Γρανίτσης των Αγράφων νεομάρτυρας είναι έμπορος αροτοπώλης και κήκε στην πυρά, στις 21 Μαρτίου του 1544, αλλά όπως απέδειξε η έρευνα¹⁹ δεν είχε το επίθετο Μαυρουδής. Ο εξ Αδριανουπόλεως νεομάρτυς ονομαζόταν Μαυροειδής ή Μαυρουδής, ανήκε στην τάξη των ευπόρων, πιθανώς γαιοκτήμονας, και δέχτηκε τον διά αποκεφαλισμού θάνατο, στις 17 Φεβρουαρίου του 1490²⁰. Και οι δύο περιπτώσεις νεομαρτύρων είναι πρώιμες χρονικά, τον 16^ο και 15^ο αιώνα αντίστοιχα και δεν δικαιολογούν εύκολα την επιβίωση μιας ενθύμησης δημοτικού τραγουδιού του

18 Κ. Σιαμάκης, «Η Τερπνή και το δημοτικό τραγούδι του Μαυρουδή», Πρακτικά Β' Επιστημονικού Συμποσίου: *Η Νιγρίτα-η Βισαλτία διά μέσου της Ιστορίας*, Θεσσαλονίκη 2000, σ. 703-714.

19 Σμ. Πασχαλίδης, «Μιχαήλ ο εκ Γρανίτσης Αγράφων, νεομάρτυς (+21.3.1544)», *Το Αγιολόγιον της Θεσσαλονίκης*, τ. 2, Θεσσαλονίκη 1997, σ. 39. Ο νεομάρτυρας Μιχαήλ καταγόταν από τη Γρανίτσα των Αγράφων. Μολονότι ούτε στο συναξάρι του ούτε στην Ακολουθία του, κείμενα που γράφτηκαν σχεδόν αμέσως μετά το διά πυράς μαρτύριό του, δεν του αποδίδεται το επώνυμο Μαυρουδής, ο όσιος Νικόδημος ο Αγιορείτης το χρησιμοποίησε για τον Μιχαήλ, κατά την παράφραση του αρχικού βίου, συγγέροντάς τον προφανώς με τον ομώνυμό του νεομάρτυρα Μιχαήλ Μαυροειδή, που καταγόταν και μαρτύρησε στην Αδριανούπολη περί το 1490. Αν και οι δύο ταυτώνυμοι νεομάρτυρες έχουν διακριθεί σε σύγχρονες ειδικές μελέτες (Βλέπε S. Petrides «Le neo-martyr Michel Mauroeides et son office», *Echos d' Orient* 14 (1911) 333-334), ωστόσο η σύγχυση και η ταύτισή τους σ' ένα πρόσωπο εξακολουθούν να υφίστανται και να διαιωνίζονται έως σήμερα.

20 S. Petrides, «Le neo-martyr Michel Mauroeides et son office», *Echos d' Orient* 14 (1911) 333-334.

19^{ου} αιώνα και μάλιστα στην αρκετά μακρινή, και από τις δύο προαναφερθείσες, περιοχή της Νιγηρίας. Ενδιαφέρον ωστόσο έχει ότι στο αγιολόγιο της μητρόπολης Διδυμοτείχου αναφέρεται και άλλος ιδιαίτερος νεομάρτυρας με το μικρό όνομα Μαυρουδής ο οποίος μαρτύρησε στις 30 Αυγούστου, στα τέλη του 17^{ου} αιώνα, χωρίς όμως να δίνονται άλλες πληροφορίες γι' αυτόν²¹.

Όπως προαναφέρθηκε, με το όνομα του Μαυρουδή, σώζεται δημοτικό τραγούδι²², πολύ αγαπητό παλαιότερα, στους καζάδες Αδριανουπόλεως και Διδυμοτείχου που περιγράφει το μαρτύριο ενός νεαρού εμπόρου από την Αδριανούπολη, του Μαυρουδή, ο οποίος διατηρούσε κατάστημα στην Αδριανούπολη. Ο Μαυρουδής αυτός, εργατικός και ευσεβής χριστιανός, προκάλεσε το φθόνο των φανατικών Μουσουλμάνων, οι οποίοι τον συκοφάντησαν άδικα για προσβολή του Προφήτη και του πρότειναν να αλλαξοπιστήσει. Ο Μαυρουδής παρέμεινε ακλόνητος στη χριστιανική του πίστη και υπέστη μαρτυρικό θάνατο στη φωτιά, στις 30 Αυγούστου (1671). Η μορφή του Μαυρουδή του τραγουδιού της Νιγηρίας και της Τερπνής ταιριάζει με τον Μαυρουδή του αγιολογίου της μητροπόλεως Διδυμοτείχου που προαναφέρθηκε. Αντίστοιχο τραγούδι της Θράκης έχει ως εξής:

*Μαυρουδής, βρε καράγκουζελ, Μαυρουδής πουλάει κρασί.
Μαυρουδής πουλάει κρασί, μες στην Ιντιρνόπολη.
Μες στην Ιντιρνόπολη και στην Κωνσταντινούπολη.
Όλο Τούρκοι το 'πιναν. Γενίτσαροι το 'χυναν.
Μαυρουδής (γ)ιανατώθηκε για την πίστη τ'ς έβριζι.
Για την πίστη τ'ς έβριζι κι την παραπίστη τ'ς.
Μάστι ξύλα κι κλαριά να κουρώσι του Μαυρουδή.*

Σε άλλη παραλλαγή του τραγουδιού, επίσης από τη Θράκη, οι στίχοι αλλάζουν και προσαρμόζονται σε άλλο συναξάρι, όπως μας το κατέγραψε ο Γ. Κωνσταντινίδης στη Θεσσαλονίκη, στις 29 Νοεμβρίου 1941²³, ο οποίος το άκουσε το 1876 στην Αδριανούπο-

21 Ο Κουρτίδης (Γ. Κωνσταντινίδης, «Ο Αδριανουπολίτης Νεομάρτυς Άγιος Μαυρουδής», *Θρακικά* 18 (1943) 91) αναφέρει την 30^η Αυγούστου όχι ως ημέρα του μαρτυρίου αλλά ως ημέρα του πρώτου εορτασμού του ως αγίου και καθιέρωσής της ως ημέρα της ετήσιας μνήμης του.

22 Το τραγούδι, στη θρακική του εκδοχή, διασώθηκε από το μουσικό σχήμα του Κώστα Μπουσμάνη.

23 Γ. Κωνσταντινίδης, «Ο Αδριανουπολίτης Νεομάρτυς Άγιος Μαυρου-

λη από τον πατέρα του και άλλους συγγενείς και γέροντες.

Σύμφωνα με το δεύτερο αυτό συναξάρι ο Μαυρουδής καταγόταν από την Αδριανούπολη, έλαβε λίγη μόρφωση, είχε υγιείς ηθικές και θρησκευτικές αρχές, ήταν φτωχός αλλά εργατικός και τίμιος. Από μικρή ηλικία ασχολήθηκε με τη γεωργία, αμπελοργία και κηπουρική στο προάστειο Ατ Παζάρ της Αδριανούπολης. Τις αρετές και την εργατικότητα του Μαυρουδή εκτίμησε Τούρκος Μπέης, γαιοκτήμονας της περιοχής Τσερκέφ της Αδριανούπολης ο οποίος και τον προσέλαβε ως επιστάτη στα κτήματά του. Όταν κάποτε ο Μπέης έλειψε για Προσκύνημα στη Μέκκα η χανούμισσα, ως άλλη γυναίκα του Αιγύπτιου Πετεφρή, προσπάθησε να δελεάσει το Μαυρουδή «εις αθεμίτους μετ' αυτής σχέσεις». Συναντώντας την αντίσταση του Μαυρουδή και κατησχυμένη από αυτόν αποφάσισε να τον εξοντώσει με τη βοήθεια ενός «τουρκόγυφτου», στον οποίο έταξε τη θέση του επιστάτη. Ο «τουρκόγυφτος» δέχτηκε πρόθυμα και τη νύχτα, όταν ο Μαυρουδής αποκαμωμένος, από τη δουλειά, είχε αποκοιμηθεί του κατάφερε χτύπημα στο κεφάλι και τον αποτελείωσε με μαχαίρι. Την άλλη μέρα η χανούμισσα διέταξε να πετάξουν το νεκρό σώμα του Μαυρουδή στο δρόμο. Ευσεβείς όμως χριστιανοί το ενταφίασαν στην ενορία του Αγίου Γεωργίου της Αδριανούπολης. Μετά από μερικές ημέρες παρατήρησαν ασυνήθη λάμψη πάνω από τον τάφο και το θεώρησαν ως θαύμα. Το ανέφεραν στον μητροπολίτη και αυτός με τη σειρά του στο Πατριαρχείο, το οποίο όπως αναφέρεται, αναγνώρισε την αγιότητα του Μαυρουδή²⁴.

Ο αδριανουπολίτης λόγιος Γ. Κουρτίδης στο σχετικό άρθρο του μαρτυρεί την ύπαρξη στις όχθες του Τόνζου ποταμού στην Αδριανούπολη ενός μνήματος το οποίο οι κάτοικοι της πόλης το ονόμαζαν «τ' Αη Μαυρουδή το μνημόρι». Ωστόσο, σημειώνει, ότι γινόταν εκεί κάποια σύντομη ακολουθία στις 17 Φεβρουαρίου, όταν δηλαδή εορτάζει ο Μιχαήλ Μαυροειδής ο Αδριανουπολίτης²⁵. Η σύγχυση μεταξύ δύο νεομαρτύρων είναι και εδώ εμφανής. Δηλαδή, μεταξύ του Μιχαήλ Μαυροειδή, νεομάρτυρα του 1490 και ενός, επίσης νεομάρ-

δής», *Θρακικά* 18 (1943) 85-92.

24 *Ο.π.*, σ. 89.

25 Κ. Κουρτίδης, «Ο Νεομάρτυς Μιχαήλ Μαυρουδής και ο τάφος του εις Αδριανούπολιν», *Θρακικά* 12 (1938) 400-402. Βλ. και V. Laurent, «Encore le neomartyr Michel Mauroeides», *Revue des etudes byzantines* 195-196 (1939) 376.

τυρα, Μαυρουδή, του οποίου μαρτυρούν την ύπαρξη ένα σχεδόν άγνωστο συναξάρι και ένα σύντομο δημοτικό τραγούδι.

Ποια όμως η σύνδεση όλων αυτών με την Τερπνή και την περιοχή του όρους Βερτίσκου; Κατ' αρχάς, όπως ειπώθηκε, οι δύο παραλλαγές της Τερπνής, παρά την ομοιότητα με αυτές της Θράκης, στους έξι πρώτους στίχους, είναι οι μεγαλύτερες όλων, καθώς φτάνουν τις δώδεκα στροφές των τεσσάρων η καθεμιά στίχων και μας προσφέρουν τις περισσότερες λεπτομέρειες. Είναι σημαντικό δε, ότι η μια από αυτές διασώζει και το όνομα της γυναίκας του Μαυρουδή, της Λέγκως, λεπτομέρεια η οποία δεν υπάρχει σε καμιά άλλη παραλλαγή ή σε κανένα άλλο από τα γνωστά συναξάρια για τον Μαυρουδή:

*Πιάστε τον ορέ παιδιά και ρίξτε τον μες την φωτιά
Αφήστε με ορέ παιδιά ώσπου να έρθει η Λέγγω μου*

Το θέμα γίνεται πιο ενδιαφέρον καθώς στην Νιγρίτα και την Τερπνή το όνομα Μαυρουδής συναντάται και ως βαπτιστικό, αλλά και ως επίθετο. Η πιθανότητα μάλιστα ύπαρξης και ενός άλλου νεομάρτυρα, με το όνομα ή επίθετο Μαυρουδής, στην ευρύτερη περιοχή του Βερτίσκου όρους, ενισχύεται και από πληροφορία που μας διασώζουν οθωμανικές πηγές. Πιο συγκεκριμένα σε απόφαση του Ιεροδικείου Θεσσαλονίκης διαβάζουμε²⁶:

Το μεσονύκτιο της Τετάρτης, 20 Σιαμπάν 1138 (21 Μαρτίου 1726), δώδεκα λησται έσειλθον εις την οικίαν του Χατζή Ελιάς υιού Σινάν, κατοίκου του χωρίου Βυσώκας του δήμου Μπογδάν της Θεσσαλονίκης, και ελήστευσαν και διήρπασαν τα πράγματά του επιχειρήσαντες να φονεύσουν τούτον. Ερεύνης και διώξεως τότε γενομένης, είχε συλληφθή διά του τιμαριούχου της Βυσώκας ο εκ του χωρίου Τσερπίστης, του καζά Σερρών ληστής Νικόλαος υιός Μαυρουδή, προσαχθείς δε ενώπιον του ιεροδικείου και κατ' αντιμωλίαν του ρηθέντος Χατζή Ελιάς και δικασθείς ωμολόγησεν ότι: «Εισήλθον το μεσονύκτιον εις την οικίαν αυτού, διήρπασα τα πράγματά του και επεχείρησα να φονεύσω και τον ίδιον». Εκ των ληστευθέντων πραγμάτων αυτού τινά ευρεθέντα επεστράφησαν, ο δε ληστής εξετελέσθη.

Την ίδια τύχη είχαν αργότερα και δύο θρακιώτες συνεργοί του από τον καζά Γενιτζέ (Γενισέα Ξάνθης)²⁷.

26 Ι. Βασδραβέλλης (επιμ.), Ιστορικά Αρχεία Μακεδονίας, Α΄ Αρχείον Θεσσαλονίκης 1695-1912, Θεσσαλονίκη 1952, σ. 181-182.

27 Ό.π., σ. 181.

Ποια η σχέση του Νικολάου γιου του Μαυρουδή με το τραγούδι; Ποιος ο τρόπος εκτέλεσής του από τους Οθωμανούς; Ποιος ο βίος του πατέρα του Μαυρουδή; Δυστυχώς μόνο υποθέσεις μπορούμε να κάνουμε εφόσον ο ήρωας του τραγουδιού μπορεί να ταυτίζεται με τον Νικόλαο Μαυρουδή ή τον πατέρα του με το βαπτιστικό όνομα Μαυρουδής. Σίγουρα όμως δεν μπορεί να είναι τυχαίο το ομώνυμο δημοτικό τραγούδι της Τερπνής.

Κατά τον Κωνσταντίνο Σιαμάκη η έλλειψη οποιαδήποτε πηγής για τυχόν επαναστατικό χαρακτήρα στην πράξη του Νικολάου Μαυρουδή ή για ομολογία της χριστιανικής του πίστης στο δικαστήριο, ενισχύουν την άποψη ότι ο νεομάρτυρας ήρωας του τραγουδιού δεν έχει καμιά σχέση με τον τερπνιώτη «λήσταρχο» στο περιστατικό της Βυσώκας²⁸. Ωστόσο, η αναφορά στο ιστορικό πλαίσιο της εποχής μπορεί να ενισχύσει τις υποθέσεις ότι όντως μπορεί να υπάρχει σχέση.

Πιθανή σύνδεση του προσώπου του ληστή Μαυρουδή με τον ομώνυμο του τραγουδιού κάνει ο Ευ. Παπαθανασίου²⁹: *Εις αρκετά μέρη υπάρχουν κλέφται, που αντιμετωπίζουν τας Τουρκικάς αρχάς και προσπαθούν να περιορίσουν τας επιδρομάς των Αλβανών, τους οποίους είναι ανίκανοι οι Τούρκοι των διαφόρων περιοχών να πατάξουν.* Μια τέτοια περίπτωση, κατά τον Παπαθανασίου, αποτελεί και ο Νικόλαος Μαυρουδή, τον οποίο οι Τούρκοι συνέλαβαν στη Βυσώκα –ο Παπαθανασίου αναφέρει ως ημερομηνία την 11^η Ιουνίου του 1726– μαζί με τους δύο συντρόφους του. Ο Παπαθανασίου εικάζει την ταύτιση του παραπάνω Μαυρουδή με τον ομώνυμο νεομάρτυρα και θεωρεί και αυτός, όπως και οι Πέτροβιτς και Θηλυκός, ότι: *το τραγούδι αυτό είναι τοπικόν και όχι παρείσακτον.*

Ο Εβλιγιά Τσελεμπί μας πληροφορεί για την αποχώρηση των χριστιανικών πληθυσμών της περιοχής στα ορεινά, στα μέσα του 17^{ου} αιώνα και ότι προς Β. της λίμνης του Λαγκαδά δεν συναντούσε κανείς τίποτε· μόνο σε ορισμένα σημεία έβρισκε κατεστραμμένα χωριά, ερειπωμένους τοίχους σπιτιών, που ανήκαν σε «λη-

28 Κ. Σιαμάκης, «Η Τερπνή και το δημοτικό τραγούδι του Μαυρουδή», Πρακτικά Β' Επιστημονικού Συμποσίου: *Η Νιγρίτα-η Βισαλτία διά μέσου της Ιστορίας*, Θεσσαλονίκη 2000, σ. 706.

29 Ευ. Παπαθανασίου, *Ιστορία της Νιγρίτης και της επαρχίας Βισαλτίας*, Νιγρίτα 1970, σ. 81.

στρικούς» πληθυσμούς (χαϊντούτ), Έλληνες, Βουλγάρους και Βλάχους... Αν εξαιρέσουμε τις πόλεις εκείνες που παρουσιάζουν σχετική ασφάλεια χάρη στην επίκαιρη εμπορική και στρατηγική τους θέση, όπως π.χ. την Θεσσαλονίκη, παρατηρούμε, ένα αληθινό ξεριζώμα των χριστιανικών πληθυσμών...³⁰.

Επίσης, κατά τη διάρκεια του αυστροτουρκικού πολέμου, αλλά και μετά τη συνθήκη του Passarowitz (1718), πολλοί Οθωμανοί λιποτάκτες εκτρέπονταν σε ληστείες και φόνους εντεινόντας έτσι την αναστάτωση μέσα στην αυτοκρατορία. Σύμφωνα με τον Απ. Βακαλόπουλο, στις πεδιάδες της Θεσσαλονίκης και των Σερρών οι χωρικοί των παραπάνω περιοχών, είτε μικροϊδιοκτήτες είτε καλλιεργητές των μεγάλων ιδιοκτησιών των Τούρκων αγάδων, επειδή απαγορευόταν η εξαγωγή σιτηρών, ήταν αναγκασμένοι να πουλούν τα προϊόντα τους στους Τούρκους αγάδες, οι οποίοι, όπως ήταν φυσικό, έβρισκαν κάθε μέσο να τους εκμεταλλευθούν, δηλαδή αγόραζαν το σιτάρι σε χαμηλές τιμές, για να το ξαναπουλήσουν έπειτα πολύ πιο ακριβά. Αυτός ήταν ο κύριος λόγος που η γεωργία δεν ήταν πολύ ανεπτυγμένη³¹.

Για τις πιέσεις που δέχονταν οι χριστιανοί από τους μουσουλμάνους έχουμε τη χαρακτηριστική μαρτυρία του Σιατιστινού γιατρού Παναγιώτη Ψατέλη, ο οποίος στο έργο του «Άποψιν διά τα αίτια της επαναστάσεως της Ελλάδος διά την ανεξαρτησίαν της από τον οθωμανικό ζυγόν» το οποίο δημοσίευσε στα γαλλικά στη Λυών το 1826, αναφέρει: *κατά τις δοσοληψίες Τούρκων και Ελλήνων, οι τελευταίοι, κυρίως οι έμποροι ή οι παντοπώλεις, δεν έπρεπεν ν' αντιλέγουν στην τιμή των τροφίμων, την οποίαν τους αντιπροτείνει ο Τούρκος*. Κάτι αντίστοιχο συνέβη, όπως μας πληροφορεί το τραγούδι, στο Μαυρουδί:

*Μαυρουδής πουλεί κρασί όλ(οι) οι Τούρκοι του 'πιναν μια
παρά δεν έδουναν θύμουσι κι ου Μαυρουδής τ'ς έβρισι την
πίστη τ(ου)ς.*

Στη δε Σερραϊκή παραλλαγή:

*Τώπιναν οι Χριστιανοί και τον καλοπλέρωναν
τώπιναν οι Τούρκοι και δεν τον πλέρωναν*

Τουρκικό φιορμάνι του 1742 αναφέρει προς τους τοπάρχες της

30 Απ. Βακαλόπουλος, *Ιστορία της Μακεδονίας 1353-1833*, Θεσσαλονίκη 1992, σ. 99.

31 Ο.π., σ. 267.

Μακεδονίας ότι: *εξ αιτίας της αμελείας των και της απροσεξίας των διεσαλεύθη τελείως η τάξις εις τα πόλεις και τους καζάδες σας, εις τρόπον ώστε διάφοροι κακοποιοί, παραδιδόμενοι εις τους ανοσίους πόθους των, διέπραττον όπως και πριν ανθρωποκτονίας και λεηλασίας, τάλαιπωρούντες τους κατοίκους, καταστρέφοντες τους ραγιάδες και ληστεύοντες τους διαβάτες, αποτέλεσμα των οποίων είναι να χάνουν τον ύπνον των οι μέχρι τούδε εν ησυχία διαβιούντες ραγιάδες και να εκλείπη πάσα ασφάλεια εις τας δημοσίας οδούς και εις την υπαίθρον χώραν³².*

Πολλοί κατά τόπους αγάδες έγιναν ανεξάρτητοι τυραννίσκοι. Ανταγωνίζονταν και συγκρούονταν ο ένας με τον άλλον σε αιματηρές συρράξεις. Η ισχυρή οικογένεια του Χαμπεντέρογλου, π.χ., είχε κτήματα σε δεκατέσσερις καζάδες. Η έδρα της ήταν στη Δοϊράνη. Καταπίεζε όλους τους γείτονες αγάδες αρπάζοντας ανεξέλεγκτα τις περιουσίες τους. Με τη μεγάλη της περιουσία και αρχηγό τον Αμπντούλ αγά οργάνωσε ισχυρή στρατιωτική δύναμη από Αλβανούς και λιποτάκτες γενιτσάρους. Έχοντας 3.000 στρατό, το 1769, συγκρούστηκε με τον αρχηγό των Γιουρούκων της περιοχής Κιλκισίου, Λαχανά, Σοχού και Νιγρίτας Χασάν αγά και τον νίκησε. Ο Αμπντούλ αγάς αποθρασύνθηκε και άφησε τους Τουρκαλβανούς στρατιώτες του να καταληστεύουν και να τυραννούν τους χωρικούς της υπαίθρου³³.

Είναι αδύνατο να περιγραφούν οι καταπίεσεις, οι αδικίες, οι εξευτελισμοί, οι ταπεινώσεις, οι αρπαγές, οι λεηλασίες, οι σφαγές και οι αιχμαλωσίες. Όλα αυτά έκαμαν ελληνικούς πληθυσμούς να μετακινηθούν αναγκαστικά σε άλλες περιοχές για να αναπνεύσουν λίγο αέρα ελευθερίας. Οι κάτοικοι των χωριών της υπαίθρου καταπιέζονταν περισσότερο από ό,τι οι κάτοικοι των αστικών κέντρων, διότι δεν υπήρχε καμιά κρατική επίβλεψη και ασφάλεια. Η ζωή τους ήταν στη διάθεση των άπληστων Τούρκων φεουδαρχών οι οποίοι ήσαν ανεξέλεγκτοι από την κεντρική οθωμανική εξουσία.

Μια τέτοια περίπτωση ήταν αυτή των δύο γιων του Γραμμένου,

32 Ι. Βασδραβέλλης, *Ιστορικά Αρχεία Μακεδονίας. Β' Αρχεία Βεροίας-Ναούσης*, Θεσσαλονίκη 1954, σ. 451.

33 Π. Σπανδωνίδης, *Μελένικος*, Θεσσαλονίκη 1930, σ. 30. Για τις ληστρικές επιδρομές στην περιοχή βλέπε και Ευ. Παπαθανασίου, *Ιστορία της Νιγρίτης και της επαρχίας Βισαλτίας*, Νιγρίτα 1970, σ. 81, 82. Βλέπε επίσης στο Γ. Εχέδωρος, *Μακεδονία, Ιστορία του Κιλκίς*, Κιλκίς 2007.

του Δήμου και του Γιωργάκη, οι οποίοι εγκατέλειψαν τη Βυσώκα (Όσσα) το 1719 και εγκαταστάθηκαν στα Κρούσοβα (σημερινά Κερδύλλια) όπου ασκούσαν εμπόριο. Στις 3 Αυγούστου του 1725, φθάνουν με τα άλογά τους φορτωμένα εμπορεύματα από τα Γιάννενα στη Ρεντίνα. Εκεί οι δερβεντζήδες, δηλ. οι προστάτες των στενών³⁴, τους συλλαμβάνουν. Οι άνθρωποι για να γλυτώσουν δραπετεύουν και προσφεύγουν στον Αγά της περιοχής δηλώνοντας ότι είναι έντιμοι ραγιάδες. *Εμείς είμεθα κυρίως κάτοικοι ραγιάδες ... Οι δερβεντζήδες μας εξεβίασαν όχι να τους δώσουμε μπαξίσια, αλλά, βαλτοί όντες, να αφήσουμε το χωριό Κρούσοβα και να επιστρέψουμε στο παλιό μας χωριό, τη Βυσώκα... Εμείς εναντιωθέντες εφύγαμε αφήνοντας τα εμπορεύματά μας.. αυτοί δε τα ελαφυραγώγησαν³⁵. Το παραπάνω συμβάν αποδεικνύει την τραγικότητα των ανθρώπων της εποχής οι οποίοι προσπαθούσαν να αποφύγουν τις τουρκικές καταπίεσεις, αλλά φανερώνει και τη δυσκολία διαβίωσης σε χωριά, όπως η Βυσώκα, πιθανότατα λόγω της βαριάς φορολογίας του χωριού, εξαιτίας της οποίας εξαναγκάζονταν οι κάτοικοί του να μετοικίσουν.*

Κάτω από τις συνθήκες τις οποίες ζούσαν οι χριστιανοί, την αβεβαιότητα και τους κινδύνους πρόβαλε αδήριτη η ανάγκη να δημιουργηθεί κατά την περίοδο της οθωμανοκρατίας μια «νέα» τάξη, οι κλέφτες, οι οποίοι για να επιβιώσουν λήστευαν τους πλούσιους κατοίκους των χωριών, αλλά ταυτόχρονα εκδικούνταν τους Τούρκους μπέηδες και τους συνεργάτες τους για τα δεινοπαθήματα των συγγενών τους. Πιθανότατα ο ήρωας του δημοτικού τραγουδιού «Ο Μαυρουδής» να ανήκει σε αυτήν την περίπτωση, όπως στην ίδια περίπτωση «ληστή» που έκλεβε τους εύπορους και ενίσχυε τους φτωχούς, ανήκει και ο ήρωας ενός άλλου τραγουδιού της περιοχής της Νιγρίτας «του Γκιόργκα» ο οποίος δολοφονήθηκε στη 1 Μαΐου του 1898³⁶. Αν η παραπάνω υπόθεση για τον Μαυρουδή της Τερπνής ευσταθεί, μόλις είκοσι πέντε χρόνια πριν τον μαρτυρικό θάνατο της αγίας Κυράννας, τότε γίνεται αντιληπτό μέσα σε ποιο περιβάλλον και με τι πρότυπα ανατράφηκε η αγία αυτή μορφή της νεομάρτυρος της Βυσώκας και του όρου Βερτίσκου.

34 Πρόκειται για τα γνωστά Μακεδονικά Τέμπη.

35 Ι. Βασδραβέλλης (επιμ), *Ιστορικά Αρχεία Μακεδονίας. Α΄ Αρχείον Θεσσαλονίκης 1695-1912*, Θεσσαλονίκη 1952, σ. 174-176.

36 Το σχετικό τραγούδι ξεκινά με τον στίχο: *Στα χίλια οκτακόσια εννενήκοντα οκτώ σκοτώσανε τον Γκιόργκα στη μέση στο χωριό.*